

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України

24 квітня 2024 року № 578

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Іосипчук Анастасія Михайлівна 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2020 році Херсонський державний університет за спеціальністю 091 Біологія, працює лаборантом, диспетчером у Херсонському державному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Херсон (м. Івано-Франківськ); виконала акредитовану освітньо-наукову програму 36721 Біологія (091 Біологія).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків від «15» квітня 2025 року № 0114-1/190, у складі:

Голови разової
спеціалізованої
вченої ради –

Дмитро Андрійович Шабанов, доктор біологічних наук, (03.00.16 — екологія), професор, професор кафедри зоології та екології тварин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Рецензентів –

Тетяна Андріївна Атемасова, кандидат біологічних наук, (03.00.16 — екологія), доцент кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

Сергій Юрійович Утевський, доктор біологічних наук (03.00.08 — зоологія), професор, професор кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Офіційних опонентів – **Анна Яромирівна Гірна**, кандидат біологічних наук (03.00.16 — екологія) старший науковий співробітник відділу екосистемології Інституту екології Карпат НАН України,

Тетяна Юріївна Маркіна, доктор біологічних наук (03.00.16 — екологія), професор, професор кафедри зоології факультету природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,

на засіданні «12» червня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 09 Біологія Іосипчук Анастасії Михайлівні на підставі публічного захисту дисертації «Фауна та екологія павуків (Araneae) Нижнього Подніпров'я та суміжних територій» за спеціальністю 091 Біологія. Дисертацію виконано у Харківському університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: Ніна Юріївна Полчанінова, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри зоології та екології тварин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень аранеофауни, які мають істотне значення для галузі знань 09 Біологія; виконано українською мовою з дотриманням вимог до оформлення.

Здобувачка має 12 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

(дві одноосібні, дві у співавторстві) та 1 у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus (Q3). Кількість та якість наукових публікацій відповідає вимогам до пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. **Іосипчук, А. М.**, Полчанінова, Н. Ю., & Орлова-Гудім, К. С. (2020). Нові відомості про видовий склад та біотопічний розподіл павуків (Araneae) Національного природного парку «Джарилгацький». *Природничий альманах (біологічні науки)*, 28, 44–52. <https://doi.org/10.32999/ksu2524-0838/2020-28-4>;

2. Polchaninova, N., Gnelitsa, V., Terekhova, V., & **Iosypchuk, A.** (2021). New and Rare Spider Species (Arachnida, Araneae) from Ukraine. *Zoodiversity*, 55(2), 95–112. <https://doi.org/10.15407/zoo2021.02.095> (Scopus, Q3);

3. **Iosypchuk, A. M.** (2023). Materials to the spider fauna (Araneae) of the steppe gullies of the lower Dnipro valley. *The Kharkov Entomological Society Gazette*, 31(2), 26–38. <https://doi.org/10.36016/KhESG-2023-31-2-3>;

4. **Іосипчук, А. М.** (2024). Оновлений список павуків (Arachnida, Araneae) природоохоронних територій Херсонської області (Україна). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Біологія»*, 42, 32–48. <https://doi.org/10.26565/2075-5457-2024-42-3>;

5. Полчанінова, Н. Ю., & **Іосипчук, А. М.** (2024). Результати аранеологічних досліджень у Приазовському національному природному парку (Запорізька область, Україна). *Вісник Харківського ентомологічного товариства*, 32(1–2), 30–36. <https://doi.org/10.36016/KhESG-2024-32-1-2-3>.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, опоненти) та висловили наступні зауваження.

Атемасова Тетяна Андріївна, офіційний рецензент, кандидат біологічних наук, (03.00.16 – екологія), доцент кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Зазначає, що у дисертаційній роботі трапляються невеликі недосконалості, які викликають зауваження:

1. До таблиць розд.5.1 Словосполучення “Домінантні комплекси” ніде в тексті не розшифровано; хоча, можна здогадатися, що це доміанти та еудомінанти.

2. Розділ 5.1 стор. 113 “Схожість видів технотопів (Gd2) до природних степів, чагарників, привертає увагу до питань доцільності охорони степових угруповань відвалів”. Вираз “привертає увагу” є не зовсім вдалим. На мою думку, слід було б розгорнути міркування до розміру логічно побудованого твердження про формування на відвалах квазіприродних степових угруповань, що притягують до себе види павуків з відповідними біотопними преференціями; доцільно було б поміркувати – наскільки може бути віддаленим природний біотоп, з якого могло б йти розповсюдження відповідних видів. Звідси – про роль степових частин відвалів як можливих рефугіумів та необхідність їх збереження.

3. Розділ 5.1, стор. 114 - авторкою описано цікаве явище знаходження суто степового комплексу павуків у штучних лісах. Цікаво було б проаналізувати це явище більш детально – вік та площу лісу, віддаленість від аналогічних угруповань, можливість біотопного зв'язку з ними; комплекс абіотичних характеристик біотопу. Ймовірно, що заселення суто лісовими видами і формування лісового комплексу павуків просто неможливе.

4. Висновки до розділу 5.1 стор. 127. Йдеться про соціологічну цінність відвалів як осередків степового біорізноманіття. Слід було б наголосити у висновках на ролі старих неактивних відвалів як екологічних коридорів, якими у сусідні зони проникають види, дещо змінюючи при цьому свої екологічні уподобання (воліють до більш освітлених біотопів, тощо).

5. Висновки “4. Виявлена відмінність павуків штучних лісових насаджень і природних лісових біотопів порушує проблему заліснення степів...” Відмінність, у видовому складі чи структурі населення павуків.

Проте зазначено, що ці зауваження не є недоліками, які погіршують загальну якість наукового дослідження й перешкоджають його позитивній оцінці.

Утевський Сергій Юрійович, офіційний рецензент, доктор біологічних наук (03.00.08 – зоологія), професор, професор кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Вказує на те, що робота має певні зауваження:

1. Авторка використала сучасні методи ДНК-баркодингу та базу даних BOLD для порівняння отриманих послідовностей мітохондріального гена COI з даними інших дослідників. У більшості випадків результати вказують на високий ступінь подібності, проте виявлено й окремі випадки значних відмінностей, які сягали майже 10%. Найпомітніші розбіжності зафіксовано серед зразків, попередньо ідентифікованих як *Heliophanus flavipes*. Такий рівень розбіжностей може свідчити про те, що ці зразки належать до відомого виду, для якого наразі відсутні близькі послідовності в базі даних BOLD. Альтернативним поясненням є те, що згадані зразки можуть представляти новий для науки вид.

2. Ідентифікація нуклеотидних замін, які відрізняють ці послідовності від наявних у базі даних, не дозволяє дійти однозначного таксономічного висновку. Для поглибленого аналізу доцільно було б додатково застосувати методи побудови філогенетичних дерев, делімітації видів, а також провести детальне вивчення морфологічних ознак.

Разом з тим зазначено, що зауваження не знижують наукової цінності та загальної якості виконаної дисертаційної роботи. Навпаки, порушені питання відкривають перспективи для подальших досліджень у галузі таксономії павуків.

Гірна Анна Яромирівна, офіційний опонент, кандидат біологічних наук (03.00.16 — екологія) старший науковий співробітник відділу екосистемології Інституту екології Карпат НАН України. Зазначає, що під час читання роботи виникають деякі зауваження:

1. Для візуалізації відмінностей між угрупованнями застосовано метод головних координат (РСоА). Однак РСоА сам по собі не проводить статистичного тестування відмінностей між групами. Він лише створює представлення даних, де точки, що є більш подібними, розташовуються ближче одна до одної. Тому вартувало б цей метод поєднати з іншими методами, наприклад тестом PERMANOVA, який використовуються власне для перевірки гіпотези про те, чи існують значущі відмінності між групами. Це дозволило б зробити висновки репрезентативнішими. Використана дендрограма UPGMA є корисним інструментом для первинної візуалізації та порівняння видового складу угруповань безхребетних (не статистичної оцінки). Проте, важливо усвідомлювати її потенційні обмеження, зокрема ті що можуть спотворювати реальні результати, про що не зазначено під час опису методу. Також у майбутньому, під час порівняння цифрових значень вартує більше звернути увагу на достовірність різниці між ними.

2. Четвертий розділ читається доволі складно через надмірну кількість наведених у тексті даних про види, які у відмінних угрупованнях мають різну чисельність. Дані таблиць подекуди дублюються в тексті.

3. У пункті «Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами», не вказано конкретної назви та шифру державної, галузевої або регіональної наукової програми (плану, теми), в рамках якої виконувалася дисертаційна робота.

Проте наведені зауваження не впливають на високий науковий рівень дисертаційної роботи як самостійного та завершеного дослідження.

Маркіна Тетяна Юріївна, офіційний опонент, доктор біологічних наук (03.00.16 — екологія), професор, професор кафедри зоології факультету природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Поряд з позитивною оцінкою роботи в цілому, відмічає конкретні зауваження та побажання:

1. Розділ 2. Природні умови території досліджень нажаль не містить даних про кліматичні та метеорологічні умови досліджених територій, що дало б автору змогу більш глибоко зрозуміти процеси формування аранеофауни.

2. Авторка зазначає, що нею опрацьовано 7968 особин павуків. Хотілось би почути, як

дослідження узгоджуються з біоетичними нормами? Як впливає вилучення статевозрілих особин на чисельність популяцій павуків? Чи дозволяють застосовані вами методи збору матеріалу залишати живими види, що підлягають охороні?

3. В методиці вказано, що автор виставляла по 9 пасток на відвалах при вивченні структури угруповання павуків, чому не 10. Чия це методика?

4. С. 59 «аналіз подібності угруповань двома методами». Це вами запропоновані методи? Розділ містить дуже детальний опис методики, але не містить посилань на авторів. На мою думку, його можна було б скоротити за допомогою посилань на авторів методик досліджень.

5. Розділ 4 містить порівняння аранеофауни Середнього та Нижнього Подніпров'я. Не зрозуміло (в тексті немає обґрунтування) чому порівнюються саме такі ділянки? На мою думку, необхідно було навести роз'яснення на початку розділу.

6. Однією з відмінностей територій, що порівнюються автор відмічає відсутність деяких родів, але не дає пояснення, чому це відбувається. Хотілося би почути думки автора з цього питання.

7. Цікавим моментом є помічена автором зміна екологічної валентності деяких видів під час просування з півдня на північ та навпаки. Що павукам дозволяє її змінювати? Який період часу необхідний для таких змін?

8. Немає у тексті навіть припущень причин розширення меж ареалів для 4 видів на захід. На північ можна припустити, що це підвищення температур, хоча автором не наведено конкретних даних температури.

9. В розділі 5 автор дуже детально надає видову характеристику рослинності в досліджених біотопах. Нажаль при цьому не наведено який фактор може бути визначальним, лімітуючим існування певних видів павуків.

10. На с.113 автор відмічає схожість видів технотопів та природних степів і привертає увагу до їх охорони. Як саме автор рекомендує вести охорону таких об'єктів.

Однак зазначено, що висловлені зауваження та рекомендації не ставлять під сумнів отримані наукові результати і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Іосипчук Анастасії Михайлівни.

Шабанов Дмитро Андрійович, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор біологічних наук (03.00.16 — екологія), професор, професор та завідувач кафедри зоології та екології тварин біологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, який висловив побажання до авторки розширювати межі означених завдань та шукати кілька способів їх виконання.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада **присуджує Іосипчук Анастасії Михайлівні ступінь доктора філософії з галузі знань 09 Біологія за спеціальністю 091 Біологія.**

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

(підпис)

Дмитро ШАБАНОВ
(власне ім'я та прізвище)